

quia ipsi fugere in eo casu non est probosum; et si fortè fuga aliquam ignominiam ei irrogaret, tenetur eam pati, cùm ipse in tales angustias sua culpa se immiserit. Sed quid, si non posset fugere sine periculo vitæ? Adsunt tres sententiæ. Prima sententia absolute affirmat, eum adhuc irregularitatem incurtere. Ita *Nao. Man. c. 27. n. 238. et S. Anton. Mol. Gutt. ap. Laym. l. 3. de Just. tr. 3. p. 3. c. 10. n. 2.* Et probant ex c. *Dilectus de Homic.* ubi dicitur, quòd dans operam rei illicita fit irregularis, si mors inde sequatur. Secunda sententia opposita absolute negat eum incurtere; et hanc tenent *Sylvest. v. Homicidium*, 3. q. 4. *Bonac. D. 7. q. 4. Less. l. 2. c. 9. n. 106. cum Ban. Med. etc. item Avila. Sot. Tab. Leand. Dian. ac Henríg. apud Salm. l. c. n. 49.* Ratio, quia homicidium non provenit tunc ex adulterio, nisi per accidens; per se autem provenit tantum ex injusta invasione mariti, cuius vim licet potest adulteri vi repellere ad suam vitam tuendam. Dicunt autem, præfatum textum in c. *Dilectus* intelligi, quando res illicita, cui datur opera, est proximè et per se periculosa homicidii, non verò, quando est periculosa per accidens et remotè, ut esset in hoc casu adulterium, quod esset potius occasio, quam causa homicidii, cùm ex illo rarò homicidium eveniat. Tertia sententia, quam tenent *Suar. D. 46. sect. 1. n. 22. Laym. l. c. Spor. ut supra n. 182. cum Fill. Roncagl. de Censur. c. 3. q. 4. et Salm. l. c. n. 50. cum Pal. Con. Vill. Corneio etc.* distinguit, et dicit, quòd, si adulteri prævidendo invasionem mariti, temerè accedat, et illum occidat, tunc fit irregularis; secus, si accedat clam, et cum debita cautela, ne à marito inveniatur. Et huic sententiæ me adjicio, si periculum invasionis prævideatur proximum et facillimum, ut bene exprimit *Roncaglia*; quia eo casu adulterium est proximè periculosum homicidii: Secus, si periculum sit remotum, et adulteri caute accedat, juxta mox supra dicta. Et ita videntur omnes prædictæ sententiæ satis conciliari. Quid, si vir cognito adulterio, occidat uxorem, eritne adulteri irregularis? Affirmant *Nao. et alii*, negant verò communius *DD. ap. Sporer num. 82.* Sed ipse *Spor. Laym. l. c. eodem modo distinguunt*, ut in præcedenti quæstione: eodemque modo ipsis consentio, si uxoris occisio proxima et facillima prævideatur; secus, si remota, et difficilis.

DUBIUM V.

DE DUELLO, ET BELLO.

ARTICULUS I.

Quid sit, et an liceat Duellum.

389. Quid est Duellum, et an unquam liceat ad illud provocare? Quid, si duellum esset fictum? — **400.** Quando liceat Duellum acceptare? Et an liceat illud indicere contra falsum accusatorem? — **401.** Quæ sint pœnae Duello impositæ?

399. — « RESP. Duellum est duorum (vel subinde plurim) certamen quod ex condicto, uno dicente, et altero acceptante, suscipitur, ita ut id non sit vitam defendere, sed exponere periculo. Quod, etsi communiter sit mortale peccatum, licitum tamen est ex justa causa, quæ semper est attendenda. Vide *Trid. sess. 25. c. 19. de Ref. Sanch. 2. mor. c. 29.* Item de pœna duellantium. Vide infra n. 401. »

Unde resolves.

« 1. Duellum non est licitum ad indagandam veritatem vel justitiam, vel purgationem objecti criminis, aut litem terminandam: quia est fallax, imò superstitiosum medium ad eum finem, cùm etiam innocens homicidium, et facere, et pati possit. *Trull. l. 5. c. 2. d. 13. n. 12.* * (*Et c. 1 et 2. de Purg. Vulgar. cum Salm. de V. Praec. c. 1. n. 18.*) *

« 2. Neque ob iniurias, aut ad injuriam vindicandam, neque ob solam ostentationem virium, aut delectationem. »

Hic quæritur, an licet suspicere duellum factum ad vitandam infamiam? Affirmant *Tamb. l. 7. c. 2. n. 17. cum Escob. et Boss.* Sed omnino negandum cum *Bus. et Salm. de 5. Praec. c. 1. n. 180. Elbel. n. 135. Croix l. 3. p. 1. n. 840. Holzn. n. 604. cum com. Ratio.* tum ob vitandum scandalum aliorum; tum, quia Clemens VIII, in Constit. *Illiis vires*, ann. 1592, hoc prohibuit, vetando duella etiam non fatalia. Et ideo non licet Ducibus permittere duella militibus, etiam contra hostes, ad ostensionem virium. *Sanch. Dec. l. 2. c. 39. num. 12. Salmant. ibid. n. 180. cum Navarr. Caj. Bon. Pal.*

« 3. Nec item ad evitandam ignominiam: quia apud bonos, et prudentes honorem non perdet: imò nec apud alios, si provocanti dicat, se eum non estimare dignum, quocum congregatur, contra leges divinas, et humanas. Interim iturum se indies liberè suas vias, paratumque semper fore, et nunc esse, ut contra quemvis invasorem se tueatur. *Trull. l. c. n. 4.* * (*Ita etiam Sanch. l. c. Salm. n. 163. cum Soto, Navarr. Azor. Caj. et aliis. Damnata autem fuit Propos. 2. ab Alex. VII quæ dicebat: Vir equestris ad duellum provocatus, potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.*) *

400. — « 4. Duellum licet acceptare, vel offerre ad conservandam estimationem exercitū apud hostes, eoque debilitandos, vel ad terminandum bellum cum minore damno. V. *Sanch. l. c.*

« 5. Acceptare item licet, si quis aliás te occisurus concedat tamen arma, ut sic fortunam experiaris; quia est tantum defensio, posito, quod aliter non possis evadere. * (*Præterea P. Cuniliati probabiliter sentit Tr. 4. c. 9. §. 5. n. 3. quod, si vir nobilis provocatur ad duellum, licite respondere potest: Ego ut Christianus non possum acceptare duellum; tamen paratus sum ad me defendendum contra injustos aggressores.*) * Similiter, si Judex duos ad mortem damnatos vellet

duello congredi : quia alter alterius esset constitutus minister justitiae, *Trull. l. c.*

Denique, si vir nobilis in aula regia, vel Militaris in castris, provocatus sisteret se, meret defensionis gratia, cum ipse prævalendi, privandus aliqui, ob suspicionem ignaviæ, dignitate, officio, vel favore Principis, non audet eum damnare *Laym. lib. 3. t. 3. p. 3. c. 5.* eundem excusat *Hurt. 2. 2. d. 170. sect. 8. §. 8. Less. c. 9. d. 8. Fill. cap. 8. q. 6. Nao. c. 13.*

Quær. igitur 1. an liceat viro nobili, vel militari acceptare duellum, et adhuc illud offerre, si alias, honore amiso, certe privandus esset officio, quo se et familiam sustentat? Affirmant *Holm. de 5. Præc. c. 3. n. 608 cum Pichler, et Anac. item Spor. eodem tit. c. 2. n. 204. ac Elbel n. 118 et 128. cum aliis.* Ratio, ut dicunt Auctores præfati, quia eo casu non solus honor defenditur, sed etiam bona ad vitam necessaria, quorum jactura certò supponitur non posse aliter reparari. Et huic sententiae adhærent *Lessius l. 2. c. 9. n. 49. Sanch. Dec. l. 2. c. 39. n. 7. Pal. tr. 6. D. 6. p. 7. n. 9. cum Con. et Val.* dum dicunt licite posse acceptari duellum ad necessarium defensionem bonorum magni momenti, hocque probabile putant *Ronc. de 5. Præc. c. 4. q. 2. R. 3. et Croix l. 3. p. 1. n. 836.* modò actu alter bona invadat, et actu pugnandum sit: non vero, si in posterum. Sed hodie haec ambae predictæ opiniones amplius non sunt probabiles, ex prima et quarta inter quinque Propositiones, quas SS. P. Ben. XIV nuper damnavit in sua Constitutione, quæ incipit, *Detestabilem*, edita die 10. Nov. ann. 1752. Propositiones enuntiatæ hæ sunt:

I. Vir militaris, qui nisi offerat, vel acceptet duellum, tanquam formidolosus, timidus, abjectus, et ad Officia militaria ineptus haberetur, indeque officio, quo se suosque sustentat, privaretur, vel promotionis, alias sibi debitæ ac proximæ, spe perpetuæ carere deberet, culpa et poena vacaret, sive offerat, sive acceptet duellum.

II. Excusari possunt etiam, honoris tuendi, vel humanae vilissimæ pensionis vitanda grata, duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certò sciunt pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis impediendam.

III. Non incurrit ecclesiasticas poenas, ab Ecclesia contra duellantates latas, Dux vel Officialis militiae, acceptans duellum ex gravi metu amissionis famæ, vel officii.

IV. Licitum est in statu hominis naturali acceptare et offerre duellum ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio eorum jactura propulsari nequit.

V. Asserta licentia pro statu naturali applicari etiam potest statui Civitatis male ordinatae, in qua nimirum vel negligentia vel malitia Magistratus, justitia aperte denegatur.

Quær. 2. an liceat innocentii duellum indicere adversus falsum accusatorem, quando aliud remedium non suppetit ad evitandam injustam sententiam mortis? Affirmant *Lugo D. 10. n. 184.*

Sanch. in Dec. l. 2. c. 39. n. 7. Bann. Caj. Azor. Nao. Trull. ap. Salm. de V Præc. n. 168. Ratio istorum, quia cuilibet licet vitam defendere contra injustum invasorem, prout existimatur hic iniquus accusator. Sed tenendum cum *Salm. ib. n. 163. ac Suar. Arag. Hosæs, etc. ap. eosd.* illicitum esse. Ratio, quia defensio hoc casu esset excessiva, ut probatur ex *S. Th. 2. 2. q. 64. art. 7.* dum mors non procederet tunc directè ex omissione duelli, sed ex injusta sententia judicis; et contraria videtur sane fuisse reprobata ab Alex. VII in Prop. 18 quæ dicebat: «Licit interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, à quo certò imminet iniqua sententia, si alia via non potest» innocens damnum evitare.

401. — Quær. hic 3. quænam sint poenæ duello impositæ. Respond. tres esse ex Trid. Sess. 25. cap. 19. I. Excommunicatio ipso facto incurrienda, et Pontifici reservata, quam etiam incurrint Patrini, consulentes (intellige efficaciter, secus si non persuaserint, ut bene ait *Elbel de Hom. num. 122.*) ; item favorem præbentes, Domini dantes locum; ac etiam spectatores, non quidem illi qui obiter transeundo ibi reperiuntur, sed qui de industria spectant, et sua præsentia quodammodo approbant, et animant duellantates, prout Greg. XIII et Clemens VIII explicant Tridentinum: vide *Elbel d. n. 122.* II. Poena est proscriptio omnium bonorum, cum perpetua infamia; hæc tamen poena non videtur recepta in nostris partibus. III. Est privatio Sepulturæ Ecclesiasticae, si duellantates in ipso conflictu decadent. Excipiunt *Elbel n. 142. Tamb. Dian. etc.* si ipsi alibi moriantur, vel si ante mortem signum præbeant poenitentia. Sed in præfata Bulla, *Detestabilem*, etiam isti privantur sepultura Ecclesiastica, quamvis (ut ibi dicitur) *Sacramentis muniti decesserint.* Istæ autem poenæ incurrrunt tantum ob duellum strictè sumptum, scilicet convento loco, tempore, et armis; non vero ob conflictum improvisum, quamvis pugnantes ex eodem impetu rixæ, perrexerint ad aliquem locum idoneum. Ita valde probabiliter *Elbel n. 132. cum Dian. Bonæsp. etc. communissime.* Idemque probabiliter dicunt *Tamb. Dec. l. 6. c. 1. §. 3. n. 11. Dian. p. 5. tr. 13. R. 39. ac Elbel n. 137.* si quis alteri dicat, tecum pugnabo prima vice, qua mihi oboiaeris; nam eo casu, postea etiam habito conflictu, isti non incurrrunt poenas, quia tunc deest designatio loci, et temporis.

ARTICULUS II.

An, et quousque liceat Bellum.

402. Quando licitum sit bellum? — 403. Quid debeat facere Principes, ut licite bellum inferat? — 404. An possit inferri bellum cum sola opinione probabili? — 405. Ad quid teneantur principes? — 406. An liceat eis vocare in auxilium Hæreticos et Gentiles? — 407. Ad quid teneantur Duces? — 408. An milites possint bellare cum dubio de justitia belli?

402. — « RESP. Bellum defensivum, quo scilicet vis injusta repellitur, licet etiam privata auctoritate : offensivum vero quo vis infertur, ut liceat, tres conditiones requirit. 1. Ut geratur auctoritate Principis, vel Magistratus, nullum agnoscentis Superiorem : qualis est Papa, Imperator, Reges, et quædam Resp. v. gr. Venetorum, Genuensium, etc. 2. Ut adsit justa causa eaque gravis ; v. gr. necessitas boni communis, et quietis conservandæ, recuperatio injuste ablatorum, coercitio rebellium, defensio innocentium, etc. Vide Laym. h̄c, et Mol. t. 1. » d. 114. Dian. p. 6. t. 4. R. 3. *(Justa etiam causa est bellum indicendi, si impediatur prædicatio Evangelii, ut Salm. tr. 21. c. 3. p. 2.) * 3. Ut fiat ex recta intentione, hoc est, non ex odio, sed ex amore boni communis, quam, si haec ultima sola desit, non sit obligatio restitutionis. Ita communiter cura D. Thom. q. 41. Laym. l. 2. t. 3. c. 12. »

Unde resolues :

« 1. Si quis justum bellum gerat, non potest alter liceat se defendere, quia circa eamdem rem non possunt duo habere contraria jura. Fieri tamen potest, ut neutra pars peccet ob ignorantiam invincibilem. Fill. n. 185.

403. — « 2. Tenetur Rex, antequam bellum incipiat, omni diligentia curare, ut certus sit de ejus justitia, et gravi causa. Ad quod sequentia conducent : 1. Ut curet habere non tantum peritos, sed etiam bonos Consiliarios. 2. Ut attendat, an etiam à suis impedianter, vel intervertant litteræ, aut instructiones ad ipsum. 3. Ut non tantum à suis Consiliariis, sed etiam à diversis Theologis curet justitiam belli secundum leges Evangelicas examinari, et libere edici. 4. Ut auditis omnibus, ipse quoque coram Deo illam examinet, statuatque id, quod in puncto mortis se fecisse vellet. Denique, licet sufficiat opinio probabilis de justitia belli, si tamen justitia maneat æqualiter dubia, et alter sit in possessione, non licet ei bellum indicere, cum melior sit conditio possidentis. Filliu. tr. 29. c. 9. q. 4. Trull. l. 5. c. 2. d. 3. ubi cum Diana p. 4. tr. 4. R. 72. docet, licere etiam Principi concedere repressalia, servatis tamen conditionibus certis, quas v. apud Pal. tr. 1. c. 6. disp. 5. p. 4. et h̄c infra Art. seq. »

404. — Quæritur, an Princeps cum sola opinione probabilis pro se possit inferre bellum alteri, Regnum bona fide possidenti? Prima sententia affirmit cum Sanch. Dec. l. 1. c. 9. n. 36. et Az. Fill. Trull. Escob. etc. apud Salm. tr. 21. c. 9. n. 20. Et hanc sequitur Sporer de V Præc. c. 2. n. 100. Ratio istorum, quia Princeps non debet inferioris esse conditionis, quam persona privata; si enim privatis conceditur facultas litem movendi super re ab alio possessa, quando habet pro se solam opinionem probabilem, quod sit sua; cur non concedenda est Principi adversus alterum facultas indicendi bellum, saltem ad partem Regni, ab altero possessi vindicandam, cum non adsit Judex superior, qui

inter ipsos valeat litem secundum jus decidere? Secunda sententia tenet, quod, ut Princeps non possidens possit bellum inferre, pollere debeat opinione saltem probabiliore. Ita Suar. et Victoria; saltem ad partem Regni obtinendam, ut dicunt Tourn. t. 2. p. 400. v. Si primum; item Bann. Prado et Led. ap. Salm. loc. cit. n. 20. Ratio, quia in eo casu potius est jus non possidentis, et sicut ei, si esset persona privata, res à judice adjudicanda esset, juxta sententiam, de qua loquemur l. 4. n. 210. v. quer. I. Ita Princeps, cum non possit Judicem competentem adire, bene potest bellum sibi vindicare. Hanc probabilem vocat Croix lib. 3. pag. 1. n. 869. Sed tertiasententia, longe mihi probabilior docet, non posse Principem adversus alterum bona fide possidentem bellum indicere, nisi certitudinem sui juris habeat: ratio potissima est, quia possidens (cum possessio certum, jus ipsi tribuat rem retinendi juxta dicta lib. 1. n. 53 et 54.) nequit unquam re possessa expoliari, nisi constet quid illam injuste retineat. Ita Pal. 1. t. 1. tr. 1. D. 2. punct. 7. n. 5. Elbel de Bello Conf. 6. n. 1/49. qui nostram sententiam habet ut certam, Holz. de V Præc. n. 602. Salm. l. c. n. 22 et 26. cum Vasq. Montesin. Villal. et Salas. Idem tenet Laym. l. 1. tr. 1. c. 5. §. 3. n. 25. et Tamburin. Dec. l. 1. c. 3. §. 4. n. 30. dicens hanc esse legem Canonicam, etiam à Regibus observandam, neminem posse expoliare alterum bona fide possidentem, nisi habeat certitudinem sui juris. Et putant opinionem contrariam improbabilem ex principiis intrinsecis. Mihi autem, licet secunda sententia satis probabilis, speculativè loquendo, etiam intrinsecè videatur, tamen multum arridet, quod ait Ronco. de Carit. c. 5. q. 7. cui adhærent Salm. n. 24: nimurum, quid bellum communiter talia fert secum flagitia et damna Religioni, innocentibus, honori mulierum, etc. ut practice vix unquam justum videri possit, si ex solis probabilibus rationibus, et non certis inferatur.

405. — « 3. Perspecta justitia belli, debet proponi parti adversæ; quæ si offerat competentem satisfactionem, non debet bellum inchoari. Imò, ut probabilius est, si cœptum sit debet, si non ex rigore justitiae, saltem plerumque ex caritate, mox finiri. V. Mol. supra d. 103. Trull. l. 5. c. 2. d. 3.

« 4. Potest princeps pro satisfactione petere restitutionem ablatorum, et expensarum, item in poenam illatæ injuriæ. Dual. » Hinc potest victos privare bonis, etiam innocentes, tributa eis imperare, extruere arcæ, et cætera quæ ad securitatem sunt necessaria. Con. Dian. p. 6. d. 4. R. 22.

« 5. Principes tenentur stipendia solvere militibus, alioqui tenentur compensare damna, tum ipsis militibus, tum aliis, qui ab iis damnum acceperunt. Con. Pal. Dian. p. 6. t. 4. R. 29.

« 6. Tenentur etiam aliquando Principes Catholici à bello, alioqui per se justo, abstinere, si inde oriturum sit scandalum, et spiritualis ruina multorum, ac detrimentum Ecclesiæ. V. Pal. Dian. p. 6. t. 4. R. 7.

406. — « 7. Etsi, per se loquendo, in bello justo liceat advo-
care Infideles in auxilium, per accidens tamen subinde, imò
plerumque non licet, ratione scandali, aut periculi in Fide,
v. gr. ne subditi pervertantur, sacra profanentur etc. Reg. t. 2.
l. 21. n. 10. Fill. n. 81.

“ 8. Similiter licet alteri Principi, etiam alterius fidei, in bello
justo auxilium ferre; nisi tamen sit periculum scandali, incre-
menti hæreseos, et damni veræ Fidei. Vide Con. tr. de Car.
d. de Bello.”

Quæritur, an liceat Regibus Catholicis in bello justo contra
alium Catholicum Principem in auxilium vocare Hæreticos, aut
Gentiles? Prima sententia universè affirmat cum Farinac. The-
mudo, Salcedo, Aponte, etc. ap. Salmant. de V Præc. cap. 8.
num. 32. Secunda sententia tenet, hoc absolute esse illicitum ex
Exod. 34. v. 12. ubi habetur: « Cave ne unquam cum habita-
toribus terræ illius jungas amicitias, quæ sint tibi in ruinam. » Ita Ramirex, Pizarrus, et alii plures, quos congerit Diana p. 10.
tr. 2. Addit. Resp. 2. Tertia sententia verò, dicit, per se licitum
esse advocare Hæreticos aut Gentiles, sed plerumque per acci-
dens esse illicitum ob damna Religioni imminentia. Ita cum Bus.
tenant S. Antonin. Sylvest. Suar. Coninck, Prado, Tapia, Pal.
et Bon. apud Salmanticens. numer. 34. Hæc tertia sententia
speculativæ est quidem probabilis, sed secunda in præxi videtur
omnino tenenda cum Sporer. n. 107. et Salm. n. 35. cum Mol.
Con. Dian. Prado, Lorca, et Villal. Ratio, quia est moraliter
impossibile, quod, contracta societate cum Hostibus Fidei, præ-
fata damna Religioni non obveniant.

407. — « 9. Duces, Tribuni, Centuriones, aliique Officiales
peccant, tenenturque ad restitutionem. 1. Si pauciores habeant
milites, quām in solutione stipendiū exhibit. 2. Quando de-
bent ex officio commeatum curare, et dant militibus cibum,
vel potum corruptum, ex quo morbi oriuntur. 3. Si in transitu
per regiones accipiant pecunias à variis pagis, ne istic pernoc-
tent, aut morentur. 4. Si uni militi dent plura syngrapha ad
domos diversas. Molin. Bec. Dian. p. 6. t. 4. R. 27 et 28. 5. S.
stipendium militibus subtrahentes, permittant eis, ut extor-
queant ab innocentibus necessaria.

“ 10. Miles, qui in bello, et justo, et injusto, paratus est mereri
stipendia, est in malo statu, et incapax absolusionis, nisi men-
tem corrigat; et quidem, si militet in bello injusto, tenetur ad
restitutionem damnorum; nisi inculpabilis ignorantia excusat:
tunc enim sufficit restitutio eorum, quæ in specie habet, vel
eorum, in quibus factus est dition. V. infra.

408. — « 11. Si vocatus ad bellum sit subditus Principis, qui
bellum gerit, aut, ab eo ante conductus, non tenetur inquirere
de Justitia belli, quamdiu nulla vehemens suspicio occurrat in
contrarium, quæ positivè reddat dubium; quia potest præsu-
mere pro suo Principe, cui in dubio debet obedire, ejusque
Auctoritas plerumque illi sufficit ad formandum etiam posi-

» tivè judicium probabile de justitia causæ, ne cum dubia fide
» operetur. Vide C. Lugo. d. 18. de just. s. 1. n. 21. Si verò non
» sit subditus, tenetur priùs inquirere, et postea saltem proba-
» bile formare judicium, bellum esse justum. Mol. d. 113. n. 171.
» Laym. l. 2. t. 3. c. 12. n. 8. Azor. Mald. Reg. contra quosdam
» apud Dian. t. 2. tract. 5. misc. R. 96. et t. 3. R. 7. Card. de
» Lugo l. c. Escob. E. 7. c. 8. »

Quæritur, an milites bellare possint cum dubio de justitia belli?
Distinguendum cum Bus. si ipsi sunt subditi Regis bellum inferen-
tis: tunc, nisi certi sint de belli injustitia, possunt, imò tenentur
obedire Principi jubenti. Ita communiter Sanch. Dec. l. 6. c. 3.
n. 15. Spor. de V Præc. c. 2. num. 102. et Salm. de eod. Præc.
c. 8. n. 29. cum Suar. Mol. Pal. Bann. Salas, et Villal. Et habetur
expressum in c. Quid culpatur, Dist. 23. q. 1. ubi S. August. sic
docet: « Vir justus, si forte sub Rege, homine etiam sacrilego,
militet, rectè potest illo jubente bellare, si, quod sibi jubetur,
vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel, utrum sit,
certum non est. » Ratio, quia subditi tenentur obedire, ubi
peccatum non est certum; et insuper præsumere debent bellum
esse justum, quoties contrarium non constat. Secus verò dicen-
dum de non subditis, qui nequeunt militare, nisi priùs certi fiant
de justitia belli: ratio, quia, cùm agatur de damno tertii, nequit
illud inferri, nisi constet de injustitia possidentis. Ita comm.
Cajet. 2. 2. qu. 169. art. 2. ad 4. Sanch. Sporer ll. cc. et Salm.
n. 30. cum Led. Mol. et. Villal. contra aliquos apud Palaum.

De militibus autem alienigenis, stipendio conductis, idem
dicendum, quod de subditis; intellige tamen, si reperiantur
conducti ante bellum excitatum; nam aliquin, si post bellum indic-
tum conducantur, etiam hi certificari debent de justitia belli. Ita
Sporer, et Salm. ll. cc. cum AA. citatis.

12. Miles intelligens bellum esse injustum, in quo est, non po-
test absolvī, nisi velit, quām primum potest, curare dimissionem,
et interea abstineret ab actibus hostilitatis, v. g. cæde, præda, etc.
V. Laym. l. 2. t. 3. c. 12. An autem talis possit occidere mili-
tem hostilem se invadentem, V. Escob. E. 7. c. 8.

ARTICULUS III.

Quid in bello justo liceat.

409. — « RESP. Etsi circa hostes in bello justo liceat ea omnia
» facere, quæ ad finem belli sunt necessaria; v. gr. occidere,
» spoliare, etc. innocentes tamen (quo nomine intelligentu-
» pueri, qui arma gestare non possunt, mulieres, senes, Religiosi,
» Clerici, peregrini, mercatores, et rustici) directè vita spoliari
» non possunt; bonis tamen externis possunt, si sint pars Reip.
» hostilis, aliterque finis belli obtineri non possit. Mol. Bel. p. 2.
» c. 10. 11 et 12. Laym. Fill. n. 191. etc. Ratio est, quia cùm
» sint pars Reip. possunt propter hujus delicta puniri in iis

204 LIB. III. TR. IV. BE QUINTO ET SEXTO PR. DEC. CAP. I.
» bonis, quæ Reip. dominio subsunt. (*Dicit tamen Spor. de V.*
» *Præc. n. 122. quod, transacto bello, restituenda sint Ecclesiastis omnia ablata, nisi ea in usum justi belli absumpta sint.*) *

Unde resolvetur.

410. — « 1. Per accidens licet aliquando comburere etiam Ecclesiastas, et hostes ex iis extrahere, in iis spoliare, et occidere, si v. g. Ecclesia, velut castro, ad repugandum utantur. *Syllo. v. Bellum. n. 11. Sa. Bon. p. ult. §. 3.*
» 2. Contra hostem licet uti insidiis, et stratagematibus, dummodo absint mendacia : etsi etiam hæc v. gr. quando exploratores se fingunt amicos, non sint mortalia. Ea verò, ad quæ cavenda nulla prudentia datur, v. gr. veneno inficere puteos, aquas, glandes, sunt contra jura belli, nec licent. *Mol. d. n. 11.*
» 3. Fides hosti data servanda est nisi vel coactus dederis, vel in grave detrimentum cederet Reip. aut Religionis, aut si hostes eam non servent : aut denique conditiones, ac circumstantiae planè sint mutatae. *Dual. Pal. Dian. l. c. R. 10. vide etiam Laym. l. 2. t. 3. c. 12.*

« 4. Capti in bello, etiam ex parte capientium justo, nisi obstet scandalum, aut specialis promissio, possunt fugere. Capti vero in bello, ex parte capientium injusto, et fugere, et bona hostium secum auferre possunt. *Laym. l. 2. tr. 3. c. 12. n. 16.* An obsides licet occidere, vide supra d. 4. *casus 5.*

« 5. Potest quidem aliquando (raro tamen, et non nisi ob causas gravissimas) dari urbs in prædam : milites tamen privata auctoritate prædas agere, aut hostibus damna inferre non possunt, quia sunt executores tantum, et ministri. *V. Sa. ver. Bellum. Laym. h[ic] tr. 3. c. 12. Fill. n. 198. Dian. p. 6. t. 4. toto.* Dum autem urbs spoliatur injustè, gregarios milites tantum teneri ad damnum, quod ipsi intulerunt, probabile esse docent *Dian. l. c. R. 31. ex Syllo. Nazo. etc. item p. 3. t. 5. R. 86.* Vide infra tr. 5. c. 2. d. 3.

« 6. Milites peccant cum onere restituendi, si à rusticis, aliisve apud quos hospitantur, vel per quorum loca transeunt, auferant, aut invitis extorqueant, vel etiam donata accipiunt (nisi constet, ea omnino liberè fieri : siquidem donationes illæ plerumque non spontaneæ, sed coactæ sunt) ; præter ea, quæ ex constitutione Principis iis debent subministrare ; nisi tamen sint in extrema, vel saltem gravi necessitate : *Mol. Con. Pal. Bec. etc. Dian. p. 6. t. 4. R. 21.* * (Milites tenentur etiam restituere omnia damna, quæ inferuntur ab hostibus, et ipsi non impeditunt : ita *Elbel n. 154.* Quia ipsi tenentur ex justitia damna Reip. impedire. Peccant item milites, si aufugiant, Victoria adhuc non desperant, vel si discedant à castris sine justa causa ; secus, si discedant ex gravi necessitate ob neglectum stipendum. *Elbel n. 180. cum Pal. Laym. Sporer, etc.*) *

« 7. Repressalia licita sunt his conditionibus : 1. Ut manifeste constet, cives alterius Reip. fecisse injuriam. 2. Ut Superiores

CAPUT II. DE SEXTO ET NONO PRÆCEPT. DECAL. 205

» illorum rogati recusent administrare justitiam. 3. Ut constet eos culpabiliter id recusare. 4. Ut Princeps supremus, causa cognita, id concedat. 5. Ut non inferatur plus damni, quam justa satisfactio requirit. 6. Ut non concedantur in personas Ecclesiasticas. *Mol. Dian. p. 4. t. 4. R. 72. ex 18. et aliis.*

411. — « Quæres. Ad quem pertineant bona hostibus erupta? « Resp. 1. Immobilia cedunt Principi, aut Reipublicæ, mobilia fiunt capientis, nisi consuetudo habeat ut pars cedat Principi, et Communitat. 2. Jure Cæsareo, nisi consuetudo sit contraria, bona ablata justo bello, qui ea injuste possidebant, fiunt capientium, postquam ea in sua præsidia deportarunt. *Valent. t. 3. d. 4. q. 3. Mol. d. 18. et Hurt. t. 2. d. 169. sect. 12. §. 119.* ubi requirit, ut una saltem nocte possederint. Vide etiam *Syllo. Bonac. loc. cit. de peccatis in bello committi solitis. Trull. l. 2. d. 10 et seq. Dian. p. 6. t. 3. R. 23. ubi contra Durand. docet, hanc sententiam esse in præcepto tutam.*

CAPUT II.

DE SEXTO PRÆCEPTO, ET NONO.

Non mœchaberis, et non concupisces, etc.

412. — « CONJUNGO hæc duo Præcepta, quia utroque idem explicitè, vel implicitè prohibetur, scilicet peccata impudicitæ, et luxuriæ. Est autem luxuria inordinatus appetitus, vel usus delectationis, seu sensus venerei, qui fit cum commotione spirituum generationi servantium, circa partes corporis venereas, ita ut appetitus, vel delectations aliae, etsi etiam sensitivæ, aut sensitivorum, si tamen non sint venereæ aut venereorum, nec ad ea ordinantur, non spectent ad luxuriam. Porro actus, seu peccata luxuriæ distinguuntur in imperfectis in quibus non intervenit ultimus terminus venereorum, quæ est decisio seminis, ut sunt actus interni desideriorum, et oblationum morosarum, qui speciem sumunt ab objectis, et perfectos, ac consummatos, qui terminum jam dictum habent adjunctum. Qui rursus sunt duplices. Alii enim sunt naturales, qui naturæ non repugnant, nec specie differunt in ratione luxuriæ (etsi per deformitatem superadditam aliquando specie differant), v. g. adulterium, incestus, etc. Alii innaturales sunt, seu contra naturam, in quibus conditions à natura institutæ, v. gr. identitas speciei, vas debitum, etc. non servantur. Et hi etiam in ratione luxuriæ differunt specie, quæ in illis variatur secundum modos, quibus committuntur, naturæ repugnantes. »